

ՄԱՅՐ ՅԱՅՐԵՆԻ ՔՈՒՄ

ՀԱՄԱՌՈՏ ԼՈՒՐԵՐ ՄԱՅՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻՑ

**ԿՈՄՊՈԶԻՏՈՐ ԱՐԱՄ ԽԱԶԱՏՅԱՆԸ ՄԱՅՐ ԱԹՈ-
ԽՈԽՄ.—**Հունիսի 19-ին Մայր Աթոռ Ս. էջմիածին
յամանեց ՍՍՌՄ ժողովրդական արտիստ, մեծ կոմ-
պոզիտոր Արամ Խաչատրյանը իր որդու, գատեր և մի
խոմք ուսանողների ընկերակցությամբ։ Մեծահարգ
շուրջ պատշաճ հարգանքով ընդունվեց Մայր Աթոռի
միաբանության կողմից։ Մեծանուն կոմպոզիտորը և
զավ Մայր Տաճարում, եկեղեցա-հնադիտական թան-
գարանում, հետաքրքրվեց Մայր Տաճարի վերանոր-
ոգության և բարեկարգության հարցերով, ինչպես նաև
Մայր Տաճարի դպրաց գասի երգախմբով։ Ի պատիվ
Հյուրի, Վեհափոխ Հայրապետը Վեհարանում կազմա-
կերպեց ընդունելություն, որն անցավ շատ սիրալիք և
շերմ մինուրանում։ Վեհափոխ Հայրապետը արվեստա-
կեաթ հետ ունեցավ սրտագին զրույց՝ նվիրված երա-
ժշտական հարցերին ընդհանրապես և հայկական
երաժշտության մասնավորության Ա. Խաչատրյանը խո-
սք արտասահմանյան հայ կաղություններում իր գոտած
շերմ ընդունելության և տպագրությունների մասին,
ինչպես նաև այդ գաղութների ազգային կյանքի մա-
սին։ Վեհափոխ Հայրապետը իր ուրախությունը հայտ-
նեց մեծանուն արիստոտեկտին՝ ի համբավ ծանո-
ւությունը հետո անձամբ և ծանոթանալու առթիվ և
ասաց. «Մենք ծանոթ ենք, անշուշտ, Զեր երաժշտու-
թյան ու համբավին և ուրախ ենք, որ մեր ժողովուրդը
ծննդդ է ավել Զեր նման երաժշտագետի, որը կարող
է միայն պատիվ բերել Զայ Ազգին։ Ավելի քան մեկ
ժամ տևող սիրալիք զրույցը ավարտվեց Հայրապետա-
կան օրնությամբ։

Մեծատաղանդ կոմպոզիտորը Վեհարանի պատվո
շուրջերի տպագրությունների մատյանում գրեց.
«Նորին հարգանքի զգացմունքով այցելեցի Ս. էջմիա-
ծին, որը հայ մշակույթի պատմության մեջ խաղա-
ցել է ոչ փոքր գեր Ցանկանում և նոր ծաղկում այս
հայ օջախին Ցանկանում և հաջող գործունեություն
հայկական ներկա իրականության հետ։ Հայտնում եմ
խորին շնորհակալություն Վեհափոխ Հայրապետին՝
իր սիրալիք ընդունելության համար։

**ՆՈՐ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԵՍ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱ-
ՆՈՒՄ.—**Հայկական ՍՍՌ Դիտությունների ակադեմիա-

յի Պետական պատմական թանգարանը հարասացավ
հայ ժողովրդի պատմության նոր շրջանի՝ ԺԶ—ԺՔ
դարերի առաջին կեսի պատմության մշտական ցուցա-
ւանդեսով։ Ցուցահանդեսն սկսվում է սուվանական
թուրքիայի և շահական Պարսկաստանի տիրապետու-
թյան ներք հայ ժողովրդի ժանր վիճակը վերաբար-
գրող ցուցանյութերով։

2. Զարգարյանի նկարը պատկերում է 1604 թվա-
կանի Եամ Արասի համանուլ՝ հազարավոր հայերի
րոնի գաղթը գեափի Պարսկաստանի խորքերը։

Պղնձից, փայտից, կավից և քարերից պատրաստ-
ված զանազան շափերի ու ձեռքի ամանները, ձիթա-
ճարանները, փականները, ձեռագործները այցելուին
ժամանակաշնուր են այն ժամանակվա հայ ժողովրդի
կյանքին ու կենցաղին։

Առաջին սրահում ցուցադրված է համաշխարհային
ճարտարապետության նշանավոր հուշարձաններից
մեկի՝ Թայ-Մահալի մակեար, որի կառուցման մաս-
նակցել են նաև հայ գարպետները։ Ցուցահանդեսի լա-
վագույն ցուցանմուշները է 1512 թվականին Կենե-
տիկում հրատարակված առաջին հայ գիրքը՝ Մեղա-
պարա Հակոբի «Պարզաբումար»-ը։ Բուն Հայաստանի
հողի վրա տպագրական գործն սկսվում է միայն ԺԷ
դարի երկրորդ կեսից, երբ էջմիածնում 1771 թվակա-
նին հիմնադրվում է առաջին տպարանը, Սիմեոն
Երևանցի կաթողիկոսի ձեռքով։

Հատուկ ցուցափեղկերի մեջ ցուցադրվում են նյու-
թեր, որոնք ցուց են տալիս ոռա-հայկական հարա-
բերությանց աստիճանական զարգացումը։

Ուշագրավ է Հայաստանի լուսավորության կենտրոն-
ներին նվիրված խորարանդակ քարտեզը, որտեղ
պատկերված են ԺՔ դարի մշակության վերելքն ու
նրա ակնառու գործիները։

ԵՐԻՑԱՍԱՐԴԻ ՕՐԸ.—Հունիսի 29-ին, առաջին ան-
գաս, սովետական երիտասարդությունը նշեց իր տոնը՝
երիտասարդի օրը։ Լայնածավալ Հայրենիքի բար-
ձանազար երիտասարդներն ու երիտասարդությունները
ցուցադրեցին իրենց սրանշելի և բազմազան նվաճում-
ները, որոնք ձեռք են բերվել ուսման, աշխատանքի,
գիտության և սպորտի բնագավառներում։ Այդ տանը

ույսօքա երիտասարդության ստեղծագործական ուժի, դէղեցկության, Հոգևոր հարստությունների դրսնորման տոնն է:

Հայաստանի երիտասարդությունը ևս անսահման հպարտությամբ և պատասխանատվության բարձր գոցացմով նշեց իր տոնը: Ամենուրեք, արտադրական ձեռնարկություններում, գործարաններում ու ֆարմիկաներում, կոլտնտեսություններում, դպրոցներում և բարձրագույն ուսումնական հաստատություններում աշխույժ ոգերորդություն տիրեց:

Հայրենի հարազատ կառավարության ամենուրյա հոգատարությունն ու ինամբը թևավորում և ստեղծագործական նոր հաջողությունների են մզում մեր երիտասարդությանը:

Հայաստանի երիտասարդությունը իր տոնը նշանավորեց նրանոր հաջողություններով: Մեր երիտասարդները իրենց ուժն ու եռանդը շնորհայում Հայրենիրի վեճերի ու առաջընթացի գործում:

Հայ երիտասարդությունը հայ ժողովրդի, մեր երկրի խոստումնալից ապագան է:

ԹԱՅՑԵՅ ՀԱՅԱՐԱՄՑԱ. ԼՇԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ.— Սևան ու իմբը շրջապատող լերկ լիները, լիի զուզալ շրիոր, հարկանցի կերպով նայողից թաքցնում են հինավուրց խոր գաղտնիքներ անտառային վայրի գեղեցկությամբ կյանքի կամ մեզանից շուրջ 5 000 տարի առաջ այդ տեղերում ապրող մեր նախնիքների մշակությի վերաբերյալ:

Մարդկային միտրը աշխատում է թափանցել այդ գաղտնիքներին Անտառապատվում և կենգանանում են լերկ ամայությունները, ցամաքեցված լճահատակից կորզում է չըերի այնքան նախանձախնդրությամբ պահպանած ավանդու:

Կիլոպայան ամրոցներ, լայն և ուղիղ փողոցներով բնակատեղիներ, տարբեր դարաշրաների պատկանող դամբանակատեր կամ ցեղապետական առանձին գամբանարուրքեր այսօր մրցում են իրար հետ գովերգելու համար Սևանի ավազանի նախկին տերերի հղորությունն ու հարատարությունը:

Հայկական ՍՈՒՐ Գրտությունների ակադեմիայի Փետական պատմական թանգարանի համարիտական արշավախումբը բացել է ալեքի քան 25 կրոմելիս և 10 դամբանարուրք: Որքան էլ չուրը խմորած լինի փալայտ և մետաղյա իբրարը, նորից հողագամբարանները գիմացել և պահպանել են իրենց հանձնված առարկաների որոշ նմուշները այնպիսի կատարելությամբ, որ մենք կարող ենք հստակ պատճենացնել կազմել այդ առարկաները ստեղծող տերերի ոչ միայն նյութական և հասարակական կազմի և փոխհարաբերությունների, պրեսսաների գիրքների գործությունների և բարձրագործական գործիքների հերանցով պայմանավոր կյանքի մասին:

Առանձին դամբանարուրքեր, հավանութեան արքայական մմենք 18—20 մետր տրամագիծ, գետնից 80 սանտիմետր բարձրությամբ: Ամենից ուշագրավն են հնաշենի դամբանարուրքերը: Հետաքրքիր են երկանիվ և քառանիվ սալլերը իրենց ծածկերով: Դրանք ծառայության ուժում են որպես դագաղական կազմակերպություններ, այդ թվում նաև այնպիսի աղոտ, հեռավոր միգամաժություններ, որոնք հնարավոր չեն գիտել նույնիսկ ամենախոշոր օպտիկական հեռագիտակով: Նոր ուղղությունների նախագծել և կառուցել են Հայաստանի Գիտությունների ակադեմիայի սարբաշնության լաբորատորիան, տեխնիկական գիտությունների թեկնածու:

Կառուցման մեջ, բացի լծի պղնձյա զարդերից, մետաղ չի օգտագործված:

Թագավորական դամբանարուրքերում բազմաթիվ կմախքների ներկայությունը աղացուցվում է թագավորին մարդ զո՞ներու սովորության: Գերեզմանների բռվաեդակությունը խոսում է մեր նախնիքների անգենականի մասին: Ուշագրավ են իրենց նրանց կամ հաջակով ուսկյա և այլ մետաղներից պատրաստված զենքերն ու զարդերը: Հզկած հայելին խոսում է նրանց հաշակի մասին: Պղնձնեց ցի արձանիկը արվեստի անզուգական մի նմուշ է: Մեր հիացումը ի տև գամբարաններից պեղված այդ առարկաներին անվերապահ հարգանքի է վերածվում դեպի կամ նախնադարյան գեղարվեստագետ վարպետները, որոնք այդ հեռավոր ժամանաց տեխնիկայի պայմաններում ավել են ճաշակով և նորու արվեստի դրուեր, իրենց ամենանախական միջոցներով և ծերպերի արտակարգ շնորհում:

Եանա երկրի—արդյո՞ք Սևանի հին անունը չէ—այս գամբարանները կարելի է գասել աշխարհում իրենց տեսակի ամենաուշագրավ հուշարձանների շարքին, ծշտվել է նաև Հրազդանի ժագման մոտավոր թվականն՝ շուրջ 2200—2300 տարի մեղանից առաջ:

ԵՐԵՎԱՆԻ ԿԻՆՈՍՏՈՒԴԻՒԱԾՈՒՄ.— Երևանի «Հայագիւմ» կինոստուդիան նկարահանում է «Հայաստանի ճարտարապետական» կինոականարկը: Կինոականարկի ռեժիսուրն է Վ. Հայկայանը, օպերատորը՝ Մ. Հովհաննիսյանը: Նրանք շին երկնակամարում ինքնաթիւից նկարահանում են Գառնիի, Զանգեզուրի և այլ վայրերի ճարտարապետական կոթողները՝ պատմական ու պատվական մեր վանքերը:

Թեմագրող ռեժիսուր Գ. Մելիք-Ավագյանի զեկավարությամբ նկարահանման է պատրաստվում «Աշխարհական» ֆիլմը, բնմադրող ռեժիսուր Ս. Գեորգովի զեկավարությամբ՝ «Սրտաստվոր գինի» նոր կինոկոմեդիան: Արդեն վերջանալու վրա է «Չոռմ սիրո յասին» վեղարվեստական ֆիլմը:

ԱՇԽԱՐՀՆ ԽՈՇՈՐԱԿՈՒՅՆ ՈՒԴԻՒ-ՀԵՌԱԴԻՏԱԿ-ԿԲ.-Հայաստանի Գիտությունների ակադեմիայի աստրոֆիզիկական աստղադիտարանում ավարտվել են ինտերֆերոնցիոն ուղիղ-հեռադիտական հավաքումը, որը աշխարհի խոշորագույն հեռադիտականներից մեկն է: Նոր ուղղությունների հոգոր միջոց է տիեզերքի բազմակողմանի: Հետազոտության համար նրա օգնությամբ կուտանասիլվեն մեր Գալակտիկայի սահմաններում գտնվող տիեզերական օրյեկտների ճառագայթման բնույթները, ինչպես նաև գալակտիկայից կայլից գուրք գտնվող միգամաժություններն ու տիեզերական այլ կազմակերպությունները, այդ թվում նաև այնպիսի աղոտ, հեռավոր միգամաժություններ, որոնք հնարավոր չեն գիտել նույնիսկ ամենախոշոր օպտիկական հեռագիտակով: Նոր ուղղությունների նախագծել և կառուցել են Հայաստանի Գիտությունների ակադեմիայի սարբաշնության լաբորատորիան, տեխնիկական գիտությունների թեկնածու:

լանի զեկավարությամբ և Թուրքականի աստղոփիզիկան ասսղագիտարանի ու ռադիո-աստղագիտության լաբորատորին, զեկավարությամբ ֆիզիկա-մաթեմատիկական գիտությունների թեկնածու Վ. Սահմանյանի:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐԱՀԱՅՏ ԱՍՏՂԱԳԻՏԱԿԱՆ ԳՈՐԾԻՔԸ.— Անցյալ տարի Վրաստանի գյուղերից մի հայկին ակադեմիկոս Վ. Համբարձումյանի մոտ բերեց հայկական հնագույն աստղագիտական մի գործիք: Վրայի մակագրություններից պարզվեց, որ գործիքի հեղինակը հին Հայաստանի Գողթին գավառի Վանանդ գյուղի բնակիլ Ղուկաս Նուրիշանյանն է, որի գրին են պատկանում մի շարք աշխատություններ, մասնավորապես աստղագիտության վերաբերյալ գրքեր: Նա մասնակցել է նաև Հայերեն առաջին տպագիր քարտեղի՝ «Համատարած աշխարհացուց»-ի կազմելուն:

Այդ քարտեղը ոչ միայն աշխարհագրական, այլև առաջին հայկական աստղագիտական տպագիր քարտեղն է: Ղուկաս Վանանդեցին ապրել է Ժէ գարի վերջերին և Ժէ գարի առաջին քառորդում: Այդ ժամանակաշրջանին է պատկանում նաև այժմ գյուղիուն ունեցող աստղագիտական նորահայտ գործիքը՝ աստրոլոգիան, որն օգտագործվել է աստղագիտական ու գեոգրաֆիական դիտումների համար: Աստրոլոգիաները հիմնականում գործածվել են արևելյան աստղագիտների և մասնավորապես արաբների կողմից, ավելի ուշ՝ նաև արևմտյան երկրներում: Ներկա գործիքի գանվելը ցուց է տալիս, որ աստրոլոգիաներ ունեցել են նաև Հայերը: Ղուկաս Վանանդեցու աստրոլոգիան 120 մմ. տրամագիծ և 5 մմ. հաստություն ունեցող սկավառական մի գործիք է: Աստրոլոգիայի օգնությամբ հնարավոր է որոշել լուսատոմների բարձրությունը, գտնել համաստեղությունների, ինչպես նաև առանձին աստղերի դիրքը գիշերվա տարբեր ժամերին, հնոր տարածություններից շափել առարկաների հնուալորությունն ու բարձրությունը, գենագանագրանի վրա որոշել արևի դիրքը տարվա ցանկացած օրվա համար, առարկաների ստվերի միջոցով որոշել օրվա ժամը: Այդ գործիքի օգնությամբ հնարավոր է նաև որոշել ցերեկվա և գիշերվա տեղությունները և այլն:

Ներկա հայկական աստղագիտական գործիքը շատ կարեոր է հայկական մշակույթի և մասնավորապես աստղագիտության տեսակետից:

ԱՍՏՂԱԳԻՏԱԿԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅՑԻՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻ ԱՌԹԻԿ.— Օգոստոսին Մոսկվայում տեղի է ունենալու Աստղագիտների միջազգային միության տասներորդ համագումարը: Համագումարի առթիվ բացվելու

է սովետական աստղագիտության պատությունն ու նվաճումներն արտահայտող մեծ ցուցահանդես: Ցուցահանդեսի համար Երևանից ուղարկվել են հայ աստղագիտության պատմության նվիրված նյութեր: Լուսանկարները պատկերում են դարեր առաջ գիտնականների պատրաստած աստղաբաշխական գործիքները: Դրանց թվում են Զգարթնոցի տաճարի (Է գար) արեկի ժամացուցը: Ղուկաս Նուրիշանյանի, այդ հին մեծ աստղաբաշխ-գիտնականի վերջեր հայտնաբերված աստրոլոգիան: Ուղարկվել են նաև Մատենագրաբանում պահպանվող ԺՌ գարում պատրաստված մագաղաթյա լուսնի ժամացուցը: Ցուցահանդեսն են ուղարկված նաև է գարից մինչև այժմ հայ աստղագիտների աշխատանքների լուսանկարները:

ՀԱՅ ԱՐԿԵՍՏԱԿԵՑՆԵՐԻ ԳՆԱՀԱՏՈՒՄԸ.— Սովորական Միության Գեղարվեստների ակադեմիայի իսկական անդամ է ընտրվել Հայաստանի ժողովրդական բանդակագործ Արա Սարգսյանը, Պղթակից անդամ՝ նկարիչ Հովհաննես Զարդարյանը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՀՈՒՇԱՐՉԱՆՆԵՐԻ ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՈՒՄԸ.— Լիովին ավարտվեցին Ախուցի շրջանի ճարտարապետական մեծարժեք Հուշարձաններից մեկի՝ Կեշառի տաճարների (ԺԷ-ԺԳ գարեր) վերականգման աշխատանքները, որոնք տևեցին մի քանի տարի:

Նույն հաջողությամբ և խնամքով ավարտվեցին նաև Սանահնի պատմական վանք-համալսարանի տաճարների վերանորոգման աշխատանքները: Այդ հոյակապ կոթողների խումբը ԺԷ-ԺԳ գարերի ճարտարապետության մեջնաշրառու նմուշներից մեկն է, որը համարյա անվիս պահպանվել է ամբողջությամբ:

Ներկայումս խոշոր աշխատանքներ են կատարվում Ախուչալյի Ժ գարից մնացած պատմական ամրոցի վերականգման ուղղությամբ: Այդ ամրոցը կառուցվել է բազալտի մեծ քարերից: Իր ժամանակին այն Բագրատունիների ամենահուսալի հենակետերից մեկն է հանդիսացել:

Շարունակվում են միջնադարյան հայ մեծագույն օրինակնետ և առակագիր Միիթար Գոշի անլան հետ կապված նշանակող ճարտարապետական կառուցների և նոյնմերերյան շրջանի Մշականի հուշարձանի վերականգման աշխատանքները: Այս տարի հայկական ճարտարապետական գլխավոր հուշարձանների վերականգման համար կծախսվի մոտավորապես մեկ միլիոն ռուբլի:

ՍԱՆԴՐՈ ՍԱՐԿԱՎԱԳ

